

А. І. Горецький,

здобувач кафедри наглядово-профілактичної діяльності
Нац. ун-ту цивільного захисту України,
м. Харків

ДЕРЖАВНІ МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ КЛАСТЕРІВ У РЕКРЕАЦІЙНІЙ СФЕРІ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ

Проаналізовано теоретичні аспекти поняття кластера та визначено поняття рекреаційного кластера. Розкрито передумови формування державних механізмів удосконалення рекреаційного кластера та стратегії співпраці. Розглянуто концептуальні засади формування регіонального рекреаційного кластера та переваги розвитку рекреаційної сфери від створення кластера.

Ключові слова: державні механізми, кластери, рекреаційна сфера.

В Україні, незважаючи на значні природні рекреаційні ресурси та природні умови, рівень розвитку рекреаційної сфери невисокий. Як показує світовий досвід, для розвитку рекреаційної галузі недостатньо лише рекреаційних ресурсів, необхідне поєднання різноманітних факторів – соціально-економічних, екологічних, політичних, культурологічних. Реалізуючи мету рекреаційної діяльності, пов'язаної з наданням рекреаційних послуг, тобто задовольняючи конкретні потреби у відтворенні життєвих сил людини, рекреаційна сфера використовує різноманітні наявні та освоює нові рекреаційні ресурси, готує їх для споживання.

Розвиток рекреаційних територій передбачає досягнення екологічних, економічних і соціальних цілей. Цьому сприяють розроблені різноманітні інноваційні програми та проекти, що реалізуються за допомогою сучасних маркетингових інструментів з використанням прогресивних форм управління підприємством, територією, регіоном.

Рекреаційна територія є середовищем, в якому взаємодіють природа, людина, виробництво, інформація у межах адміністративно-територіальних одиниць та поза ними. Наявність на рекреаційних територіях природних рекреаційних ресурсів та сприятливих умов визначає пріоритетний напрямок

розвитку регіону та інтеграцію рекреаційної економіки у зовнішнє економічне середовище. Динамічний поступальний та збалансований розвиток рекреаційних територій є однією з найважливіших проблем подальшого впровадження ринкових відносин та суспільних перетворень в Україні, вирішити які допоможуть кластерні утворення.

Окремі аспекти регулювання рекреаційного розвитку туризму регіонів висвітлено у працях таких вітчизняних вчених, як Г. Р. Хасаєв, Ю. В. Міхеєв [1], В. М. Черторижський [2], В. І. Чужиков [3], Н. В. Яцук [4].

Метою статті є висвітлення державних підходів щодо формування рекреаційних кластерів.

Важливою складовою механізму прискореного розвитку рекреаційного потенціалу Карпатського регіону є формування рекреаційного кластеру, що дає змогу ефективно використовувати природні та антропогенні рекреаційні ресурси, історичну та культурну спадщину і значно посилити вплив сфери рекреації і туризму на економічний розвиток регіону. Організація та діяльність кластеру у сфері рекреації є надзвичайно актуальною, адже кластер може бути одним з основних елементів організаційно-економічного механізму регулювання діяльності в рекреаційній сфері та мати великий вплив на підвищення ефективності управління. Саме кластер може найкращим чином сприяти об'єднанню однорідних туристичних підприємств та супутніх фірм і організацій, що виробляють і реалізують рекреаційно-туристичні послуги та створити гідну конкуренцію подібним туристичним продуктам на міжнародному ринку.

Кластерні утворення сьогодні є ефективною формою регіонального розвитку, організації інноваційних процесів. Вони передбачають конкуренцію не окремих підприємств, а їхніх об'єднань, які намагаються скоротити власні витрати завдяки кооперації. Об'єднання у кластери різних суб'єктів соціально-економічних відносин формують специфічне економічне середовище з метою розширення взаємозв'язків у сфері торгівлі, вільного переміщення капіталу, людських та інформаційних ресурсів. За допомогою кластерного підходу

аналізують конкурентоспроможність держави, регіону чи галузі. Він є основою формування політики соціально-економічного розвитку, розроблення пріоритетних програм регіонального розвитку. Основною метою кластерів є підвищення конкурентоспроможності його учасників за рахунок взаємовигідної співпраці, обміну науково-технічними дослідженнями та інноваціями.

В економічний зміст поняття «кластер» закладено фізично близьке розташування логічно пов'язаних об'єктів у межах одного простору. Зокрема, відомий американський вчений М. Портер трактує кластер як групу пов'язаних компаній у специфічній сфері, що мають спільні ознаки та географічно близько розташовані [1, с. 10]. Загалом, визначаючи поняття кластер, вчені прийшли до спільної думки, що це географічно локалізована сукупність виробничо-активних суб'єктів економічної діяльності [4, с. 126], територіальне об'єднання взаємозалежних підприємств та установ у межах відповідного промислового регіону, які тісно співпрацюють із науковими установами та органами місцевої влади з метою підвищення конкурентоздатності своєї продукції та економічного зростання регіону. Кластери як соціально-економічне утворення не виникають відразу. Становлення кластерів проходить певні етапи:

1. Встановлення партнерських відносин між підприємствами.
2. Згуртування технологічно пов'язаних підприємств (підприємств однакової спеціалізації – рекреаційної, туристичної, курортної).
3. Залучення суміжних і підтримуючих організацій та інфраструктурних підприємств.
4. Ефективне використання економічного середовища.
5. Укладання угод про співпрацю.

На нашу думку, формування рекреаційного кластера передбачає розроблення стратегії співпраці, що передбачає:

1. Пошук спільних рис господарювання, ознак управління і функціонування, що створює передумови налагодження співпраці між такими сферами, як бізнес, влада, наука для отримання конкурентних переваг і синергетичного ефекту.

2. Розроблення концепції і програми розвитку рекреаційного регіону і вироблення механізмів ресурсного та інституційного забезпечення її реалізації [3, с. 187].

Кластери можуть формуватися як у розвинутих регіонах, так і в депресивних. Вони виконують однакове завдання – розвиток галузі, в якій вони сформовані та розвиток регіону загалом. Відмінність полягає в усіх інших аспектах формування, розвитку, функціонування кластерів. Тому перед створенням кластера в певній галузі передусім потрібно визначити структуру кластерної моделі, визначити умови її формування і подальшого функціонування, а також проаналізувати вплив на мікро-, мезо- і макрорівень. Для успішної діяльності сучасної рекреаційної сфери недостатньо лише існування природних рекреаційних ресурсів та об'єктів. Необхідний відповідний рівень і постійна модернізація транспортного забезпечення, засобів зв'язку, банківської інфраструктури, торгової мережі, готелів тощо. Все більший інтерес з боку вітчизняних та іноземних рекреантів до вітчизняної рекреації в поєднанні з унікальними природними рекреаційними ресурсами і умовами здатний підтримати сформований рекреаційний кластер, який містить комплекс необхідних умов і ресурсів для найефективнішого функціонування рекреаційної галузі. Отже, рекреаційний кластер – сукупність підприємств рекреаційних, туристичних, курортних галузей, які географічно близько розташовані, характеризуються спільністю основного виду діяльності та взаємодоповнюваністю діяльності, діють на спільному ринку рекреаційних послуг з метою посилення індивідуальної і колективної конкурентоспроможності.

Для всієї економіки Карпатського регіону рекреаційний кластер виконуватиме роль локальних точок зростання внутрішнього ринку, що може привести до створення нових кластерів, а це значно посилить міжнародну конкурентоспроможність регіону та й країни в цілому.

В рекреаційному кластері переваги поширюються у декількох напрямках зв'язків:

– підвищується ефективність управління рекреаційною сферою та координація робіт всіх складових рекреаційної системи;

– відбувається вільний обмін інформацією та швидке поширення інновацій серед туристичних операторів, туристичних агентів та інших підприємств, що виробляють та надають рекреаційно-туристичні послуги;

– здійснюється певна спеціалізація окремих підприємств по виробництву та наданню послуг, в результаті чого підвищується якість, знижується собівартість рекреаційних та туристичних продуктів. Нові виробники, що приходять з інших галузей та розширюють набір послуг, прискорюють свій розвиток, стимулюючи пошук сучасних інноваційних технологій, проведення науково-дослідних робіт та забезпечують необхідні кошти для впровадження нових стратегій;

– взаємозв'язки кластеру з зовнішнім середовищем постійно розширюються та набувають вагомості, підвищують конкурентоспроможність послуг та створюють нові можливості;

– об'єднання розрізнених фінансових, матеріальних, рекреаційних, трудових ресурсів регіону сприяє ефективному їх розподілу та залученню інвестицій в сферу рекреації і туризму [2, с. 57].

Надзвичайно важливим є економічне обґрунтування розміщення рекреаційного кластеру Карпатського регіону, яке включає наступні етапи: аналіз функціонування територіально-рекреаційної системи та сучасного розвитку рекреації і туризму і можливості формування кластеру; визначення умов та факторів розвитку сфери рекреації і туризму, окремих підприємств; вибір альтернативних варіантів, пошук оптимального варіанту.

На сьогоднішній день світовою практикою напрацьовано три основні типи стратегій інноваційного розвитку: стратегія перенесення (поширення інновацій), сутність якої полягає у використанні зарубіжного науково-технічного потенціалу і його досягнень у вітчизняній економіці; стратегія запозичення (диверсифікації інновацій), сутність якої складає освоєння виробництва високотехнологічної продукції, яка вже вироблялася в інших

країнах, шляхом використання власного науково-технічного потенціалу; стратегія нарощування (інноваційного розвитку), за якої доцільно використовувати та розвивати власний науково-технічний потенціал, проводити інтеграцію фундаментальної та прикладної наук.

Отже, формування рекреаційного кластеру Карпатського регіону активізує вирішення не тільки проблем конкурентоспроможності рекреаційної сфери, але й цілої низки питань, пов'язаних з підвищенням ефективності управління, розробкою програм регіонального розвитку, стимулюванням інноваційної діяльності, взаємодії великого і малого бізнесу, підвищенням конкурентоспроможності регіону та і країни в цілому. Тому в основу сучасної соціальної парадигми України має бути покладене розуміння того, що охорона здоров'я – не збиткова сфера, а пріоритетна та найбільш перспективна.

Потрібно перетворити її із соціально-затратною на соціально-інвестиційну. А це потребує зростання на даному етапі ролі держави як дієвого механізму регулювання і стимулювання науково-технологічного та інноваційного розвитку галузі в умовах функціонування в перехідний період системних трансформацій суспільства.

Зміцнення рекреаційного потенціалу Карпатського регіону України дозволяє визначити у якості домінуючого шлях інноваційного розвитку, що ґрунтується на використанні стратегії нарощування інноваційного потенціалу на заздалегідь визначених пріоритетних напрямках технічного, технологічного та соціально-економічного розвитку. На перспективу такий шлях забезпечує реалізацію стратегії випереджувального розвитку, яка спроможна забезпечити щорічні темпи прискорення інноваційного оновлення економіки Карпатського регіону України.

Список використаних джерел:

1. *Хасаєв Г. Р.* Кластери – сучасні інструменти підвищення конкурентоздатності регіону (через партнерство до майбутнього). Ч. 1 / Г. Р. Хасаєв, Ю. В. Міхеєв // Компас промислової реструктуризації. – № 1. – 2003. – С. 1–13.
2. *Черторижський В. М.* Кластер як ефективна форма організації рекреаційної діяльності / В. М. Черторижський // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду

України. Кластери та конкурентоспроможність прикордонних регіонів : зб. наук. пр. – Вип. 3 (71) / НАН України. Ін-т регіональних досліджень ; відп. ред. Є. І. Бойко. – Львів, 2008. – 546 с.

3. *Чужиков В. І.* Еволюція кластерних моделей в глобальній економіці (регіональний аспект) / Чужиков В. І. // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Кластери та конкурентоспроможність прикордонних регіонів : зб. наук. пр. – Вип. 3 (71) / НАН України. Ін-т регіональних досліджень ; відп. ред. Є. І. Бойко. – Львів, 2008. – 546 с.

4. Яцук Н. В. Механізм впровадження рекреаційної моделі регіонального розвитку / Н. В. Яцук // Держава та регіони. – 2007. – № 2. – С. 124–131.

Goretskiy A. I. State mechanisms of cluster formation in the recreational area of the Carpathian region.

Theoretical aspects of the cluster concept and defined the concept of recreational cluster. Preconditions state formation mechanisms and improve recreational cluster cooperation strategy. Conceptual bases of formation of regional recreational cluster. Advantages recreation development from the creation of the cluster.

Key words: state mechanisms, clusters, recreational field

Горецкий А. И. Государственные механизмы формирования кластеров в рекреационной сфере Карпатского региона.

Проанализированы теоретические аспекты понятия кластера и определено понятие рекреационного кластера. Определены предпосылки формирования государственных механизмов усовершенствования рекреационного кластера и стратегии сотрудничества. Рассмотрены концептуальные принципы формирования регионального рекреационного кластера. Рассмотрены преимущества развития рекреационной сферы от создания кластера. .

Ключевые слова: государственные механизмы, кластеры, рекреационная сфера.